

19. festival nitratnog filma, Jugoslovenska kinoteka.

Beograd, Srbija, 6. – 16. lipnja 2017.

Festival nitratnog filma jedan je od rijetkih svjetskih arhivskih festivala koji prikazuje filmove sa srebrne nitratne (zapaljive) filmske vrpce, a organizira ga Jugoslovenska kinoteka, točnije Arhiv Jugoslovenske kinoteke. Festival je međunarodnoga karaktera pa se na repertoaru osim filmova iz Arhiva Jugoslovenske kinoteke mogu naći i filmovi iz raznih inozemnih arhiva. 19. izdanje Festivala nitratnog filma s motom „Pod sjajem zapaljivih zvijezda“ održano je u Beogradu u razdoblju od 6. do 16. lipnja 2017. godine. Na programu je prikazano 46 filmova, od kojih velik broj premijerno, uz gostovanje 30-ak gostiju iz 13 zemalja.

Svečano otvorenje festivala organizirano je tradicionalno na Dan Jugoslovenske kinoteke, kada se obilježava datum prve filmske projekcije koja se u Beogradu održala 6. lipnja 1896. godine. Moto „Pod sjajem zapaljivih zvijezda“ inspiriran je filmom *Algol – Tragödie der Macht* („Algol – tragedija moći“, 1920.) redatelja Hansa Werckmeistera, iz festivalskog programa.

Do ideje o pokretanju festivala koji bi prikazivao filmove snimljene na nitratnoj (zapaljivoj) filmskoj vrpici došlo je sredinom 1990-ih godina kada je u betonskim bunkerima Arhiva Jugoslovenske kinoteke ponovno otkriveno pohranjenih desetak tisuća raznih filmskih zapisa snimljenih do sredine 1950-ih godina na „nitratu“. Utvrđeno je da velik dio te građe nije bio identificiran ni obrađen. Najteže je identificirati najstarije filmove, nastale početkom 20. stoljeća, jer nemaju špice te je potrebno veliko poznavanje povijesti filmova, stilova snimanja pojedinih redatelja, izgleda glumaca i slično kako bi im se utvrdilo porijeklo. Ipak, pregledom dijela fonda došlo je do sjajnih otkrića filmova iz razdoblja prve četvrtine 20. stoljeća pa su ponovno otkrivene i/ili novootkrivene jedinstvene kopije zaboravljenih filmskih zapisa. Pretežno je riječ o filmovima inozemne produkcije (gotovo 80% identificiranih filmova nisu srbijanske produkcije) i za neke od njih se pouzdano zna da su jedine poznate ili najbolje očuvane kopije na svijetu. U želji da prezentira ponovno otkrivene i novootkrivene filmske naslove, Jugoslovenska kinoteka u svojoj projekcijskoj dvorani 1997. godine započela ih je prikazivati jednom mjesečno, u sklopu programa Zapaljivi dan. Zbog dobrog odaziva publike odlučeno je da taj program preraste u Festival nitratnog filma, koji je premijeru imao dvije godine kasnije. Od tada se Festival nitratnog filma održava neprekidno svake godine u lipnju.

Da bi se nitratni film prikazao na filmskom festivalu, potrebne su velike sigurnosne mjere i odgovarajuća oprema. Zbog svoje kemijske nestabilnosti i svojstva samozapaljivanja nitratni se filmovi čuvaju u posebnim odvojenim betonskim bunkerima u kojima je temperatura zraka uglavnom ispod 5°C. Prije nego li se iznesu ili unesu u bunker, moraju 24 sata stajati u posebnoj izdvojenoj prostoriji.

Na projekciju idu samo filmovi koji ispunjavaju najzahtjevnije tehničke uvjete, a takvih je gotovo polovica nitratnog filmskog fonda Jugoslovenske kinoteke. Ostali se prebacuju na acetatnu (nezapaljivu) filmsku vrpcu ili se šalju na restauraciju.

Uglavnom je tzv. „nitratno“ razdoblje trajalo do sredine 1950-ih godina (1896. – 1953.), kada se započelo s prebacivanjem filmova na nezapaljivu vrpcu, međutim, na prostorima koji nisu imali tehničke uvjete za prebacivanje nitrata taj se proces odužio i filmovi su dalje snimani na zapaljivoj filmskoj vrpici i tijekom 1960-ih. „Nitratno razdoblje“ važno je zato što je upravo na zapaljivoj filmskoj vrpici dokumentirana cjelokupna baština prve polovice 20. stoljeća. Pojava filma dogodila se u jednom od najdinamičnijih povijesnih razdoblja, u vremenu jedinstvenih i autentičnih društvenih, političkih i gospodarskih događanja, osoba i pojava u suvremenoj povijesti. Prije toga film su bile tzv. pokretne slike. Pojavom nitrata počinje i doba filma koje nadilazi „pokretne slike“, gostovanja i prikazivanja na sajmovima u šatorima te film postaje prava umjetnost koja masovno privlači publiku u kino dvorane. Dolazi do raznih tehničkih inovacija u snimateljskoj i prikazivačkoj praksi, razvijaju se žanrovi i teorije, filmska industrija i biznis, a film postaje zabavom stoljeća.

Program Festivala nitratnog filma uključuje filmove najrazličitijih žanrova iz tzv. nitratnog razdoblja i kasnijih godina. Uglavnom se prikazuju igrani i dokumentarni filmovi i filmski žurnali, filmski klasici koji su restaurirani i digitalno restaurirani te veliki klasici iz ere nijemog filma uz glazbenu pratnju. Projekcije se održavaju na dvije lokacije u Beogradu, u dvorani Kinoteke i Svečanoj dvorani u centru grada uz brojne goste. U proteklih 19 godina na festivalu je prikazano oko tisuću filmova iz „zlatne ere“ zapaljivog filma, a proteklih nekoliko godina repertoar je proširen i na razdoblje do 1970-ih godina. Svake godine festival ponudi svojevrsnu „ekskluzivu“ pa publika premijerno vidi neke od naslova svjetske kinematografije. Osim već poznatih, ali rijetko prikazivanih američkih i svjetskih klasika, 19. festival imao je nekoliko premijera. Prvi je put u Beogradu prikazan jedan od najboljih kineskih filmova svih vremena *Malu Tianshi* („Ulični anđeo“, Yuan Muzhi, 1937.), jedan od prvih zvučnih japanskih filmova *Tsuchi* („Zemlja“, Tomu Uchida, 1939.) te digitalno restaurirani program *Beograd između dva svetska rata*, koji čine razni dokumentarni filmovi o Beogradu iz 1919. i 1932. godine. Na Festivalu je prvi put u cijelosti prikazana *Marsejska trilogija*. Prva dva filma trilogije *Marius* (Aleksander Korda, 1931.) i *Fanny* (Marc Allégret, 1932.) u vlasništvu su Jugoslovenske kinoteke, a treći film *César* (Marcel Pagnol, 1936.) dobiven od Francuske kinoteke, premijerno je prikazan na festivalu.

Osim filmskog programa, u sklopu Festivala nitratnog filma organiziraju se brojna popratna događanja: koncerti, tribine o filmu, promocije knjiga i DVD izdanja i sl.

Fakultet dramskih umetnosti iz Beograda u okviru festivala organizirao je međunarodnu konferenciju pod naslovom *Balkanski film na raskršću: Od nitratnog*

do digitalnog. Riječ je o *Drugoj međunarodnoj konferenciji o balkanskom filmu*. Prva je održana 2015. godine u Ateni. Ovog puta, znanstveni skup održao se od 11. do 13. lipnja 2017. u prostorijama Jugoslovenske kinoteke u centru Beograda, gdje je 50-ak predstavnika iz 17 europskih zemalja predstavilo svoja istraživanja u želji za daljnjim razvojem i unaprjeđenjem transnacionalnog pristupa temi balkanskog filma. Teme konferencije kretale su se od filmske baštine i nasljeđa, žanrovskih i stilskih trendova u suvremenom balkanskom filmu do koprodukcije, distribucije i digitalizacije filmova.

Tematski je konferencija bila podijeljena u tri glavna dijela: *Suvremeni balkanski film*, *Sjećanja i traume Balkana* te *Rana kinematografija*. Kroz te su teme izlagači nastojali predstaviti i predložiti nove modele za istraživanje i razvoj kinematografije u širem međunarodnom kontekstu, ali i ponuditi ponovnu interpretaciju i kontekstualizaciju povijesti filma na području koje domaćini nazivaju „balkanskom regijom“. *Druga međunarodna konferencija o balkanskom filmu* bila je usredotočena na pronalazak dodirnih točaka povijesnog i umjetničko-tehnološkog raskrižja – početka kinematografije i suvremenog digitalnog konteksta.

Kristina Nosković